

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.01 : 005

Денисюк О.М.,
*д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри
обліку та оподаткування*
Ковальчук С.П.,
*канд. екон. наук, ст. викладач кафедри
обліку та оподаткування*
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Denisyuk O.M.,
*dr.sc.(econ.), professor, head at the
department of accounting and taxation*
Kovalchuk S.P.,
*cand.sc.(econ.), senior lecturer at the
department of accounting and taxation*
Vinnitsia Institute of Trade and Economics of KNUTE

ANALYTICAL SUPPLY OF THE FINANCIAL MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

Постановка проблеми. Підприємництво в Україні перебуває під впливом значної кількості факторів як внутрішніх, так і зовнішніх. Сучасний менеджмент підприємства з метою досягнення цільових характеристик свого функціонування має будуватися із максимальним врахуванням всіх чинників впливу на підприємницьке середовище.

Для забезпечення ефективного та оперативного реагування на зміни економічної кон'юнктури, приділення достатньої уваги внутрішньому економічному середовищу підприємства фінансовий менеджмент потребує належного інформаційного забезпечення. При цьому важливою є подача не просто зібраної інформації, а трансформованих інформаційних сукупностей, на основі яких можна формувати об'єктивні висновки.

Симбіоз аналітичних показників здатен забезпечити систему менеджменту підприємства достатньою інформацією для прийняття оперативних та ефективних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням аналітичного забезпечення фінансового менеджменту присвячені праці таких науковців, як Т. А. Гоголь (питання аналітичного забезпечення системи управліннь підприємств малого бізнесу) [3], А. О. Касич, Г.Ю. Чернова (виділення етапів організації обліково-аналітичного забезпечення) [5], Л.О. Волощук (формування обліково-аналітичного забезпечення управління) [1]. Варто відзначити, що науковці в більшості випадків розглядають обліково-аналітичне забезпечення, не приділяючи уваги аналітичному забезпеченню як окремому, важливому елементу інформаційної системи на підприємстві. Окремі показники в якості складового елементу інструментарію аналітичного забезпечення досліджують такі автори наукових праць: А. М. Лебедева [8], Н. М. Воськало [2], Т. О. Коваленко, Н. А. Іщенко [7], О. В. Коваленко, Ю. С. Отечко [6], А. І. Склабінська, П. О. Магдійчук [9].

Незважаючи на вагомий вклад у розвиток досліджуваної проблеми, все ж потребують удосконалення підходи до визначення системи показників, які формують аналітичне забезпечення на основі певного критерію, за який пропонується обрати недопустимість багаторазового використання одних і тих же абсолютних показників для розрахунку відносних показників.

Постановка завдання. Мета публікації полягає в систематизації показників аналітичного забезпечення фінансового менеджменту із виділенням в ньому чотирьох рівнів з метою раціонального підходу до його розробки та використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналітичне забезпечення фінансового менеджменту – це система показників, які використовуються для формування думки щодо фінансового стану, кредитоспроможності, ділової активності та відповідності підприємства критеріям ефективного функціонування. Процес формування аналітичного забезпечення передбачає оцінку різних аналітичних показників та створення їх цілісної системи з урахуванням інформаційних потреб фінансового менеджменту.

Основну увагу доцільно звернути на показники фінансової звітності (за характеристикою виміру вони відносяться до абсолютних), адже вона є найвагомішим джерелом економічної інформації для фінансового менеджменту. Проте, використання лише абсолютних показників у ролі аналітичного забезпечення фінансового менеджменту має низку недоліків, основним серед яких є неможливість їх порівняння із іншими підприємствами через різноманітність підприємницького середовища, що своєю чергою унеможливорює формування думки про реальну порівняльну ефективність та конкурентоспроможність підприємства на ринку. Вагомими недоліками також є неврахування фактора інфляції та неможливість виокремлення у абсолютних показниках ваги впливу різних чинників. Відносні показники є більш інформативними, адже по своїй суті є результатом порівняння абсолютних величин, які зазнають однакового впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, тому що формуються в рамках однієї системи – підприємства, регіону, держави. Як зазначають науковці [7, с. 169], методика коефіцієнтного аналізу є достатньо гнучкою і може використовуватися на будь-якому з підприємств реального сектору економіки.

Визначення сукупності відносних показників як складового елемента аналітичного забезпечення фінансового менеджменту має ґрунтуватися на принципі мінімізації подвійного використання абсолютних показників. Тобто, необхідно прагнути до ситуації, коли для розрахунку відносних показників окремий абсолютний показник застосовуватиметься лише раз. Це дозволить розширити інформаційні можливості сформованої системи, уникнути подвійного врахування різних факторів та подвійних висновків і забезпечити оптимальне використання робочого часу.

Разом із цим, в процесі формування аналітичного забезпечення фінансового менеджменту підприємства не можливо цілком знехтувати системою абсолютних показників. Доцільним є використання тих із них, що застосовуються для розрахунку відносних показників. На основі наявних інформаційних даних із використанням аналітичного інструментарію, зокрема описових методів, доцільно сформувати тенденції зміни даних показників. Це буде вагомим інформаційним доповненням до центрального рівня аналітичного забезпечення фінансового менеджменту підприємства, сформованого на основі коефіцієнтного аналізу.

У випадку недостатньо ефективного планування та недостатньої інформативності сформованого аналітичного забезпечення можна провести розрахунки та сформувати додаткові відносні показники, що ґрунтуватимуться на незмінній інформаційній базі, тобто тих абсолютних показниках, що використовувалися для формування центрального та допоміжного рівня аналітичного забезпечення.

При недостатності запропонованих показників для формування інформативних висновків та пропозицій щодо об'єкта дослідження система аналітичного забезпечення фінансового менеджменту потребуватиме розширення до четвертого – непродуктивного рівня, що передбачає розрахунок додаткових коефіцієнтів із використанням іншої сукупності абсолютних показників в якості інформаційної бази.

Запропонований чотирьохрівневий підхід до побудови системи аналітичного забезпечення фінансового менеджменту представлений на рис. 1.

Прикладом аналітичного забезпечення фінансового менеджменту, що включає лише перший та другий рівень може бути наступна сукупність показників: рентабельність витрат, фондовіддача, коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт автономії, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт ліквідності грошового потоку та абсолютні показники, що використовуються для розрахунку зазначених коефіцієнтів.

Одним із ключових показників економічної результативності діяльності підприємства є чистий прибуток. Проте, рівень його інформативності для системи менеджменту не завжди достатній, адже для оцінки реальної прибутковості вагомою є величина витрат підприємства. Це обґрунтовує потребу використання показників рентабельності.

Рентабельність – це відносний показник ефективності діяльності суб'єктів господарювання, який відображає відношення отриманого ефекту (прибутку) з наявними або використаними ресурсами [8, с. 29]. Кількість показників рентабельності досить велика. Їх об'єднують в різні групи. Вибір показників рентабельності залежить від цільових орієнтирів формування інформаційної бази згідно потреб системи управління підприємством.

Для оцінки ефективності системи менеджменту, з метою врахування рівня віддачі витрат підприємства, в склад аналітичного забезпечення фінансового менеджменту доцільно включити рентабельність витрат підприємства, яка може бути деталізована в залежності від специфіки діяльності суб'єкта господарювання (наприклад, рентабельність операційних витрат). За базу

розрахунку більшість науковців та практиків пропонують використовувати собівартість реалізованої продукції. Проте, в залежності від інформаційних потреб та особливостей технологічних процесів на підприємстві аналітики можуть змінити базу розрахунку даного показника.

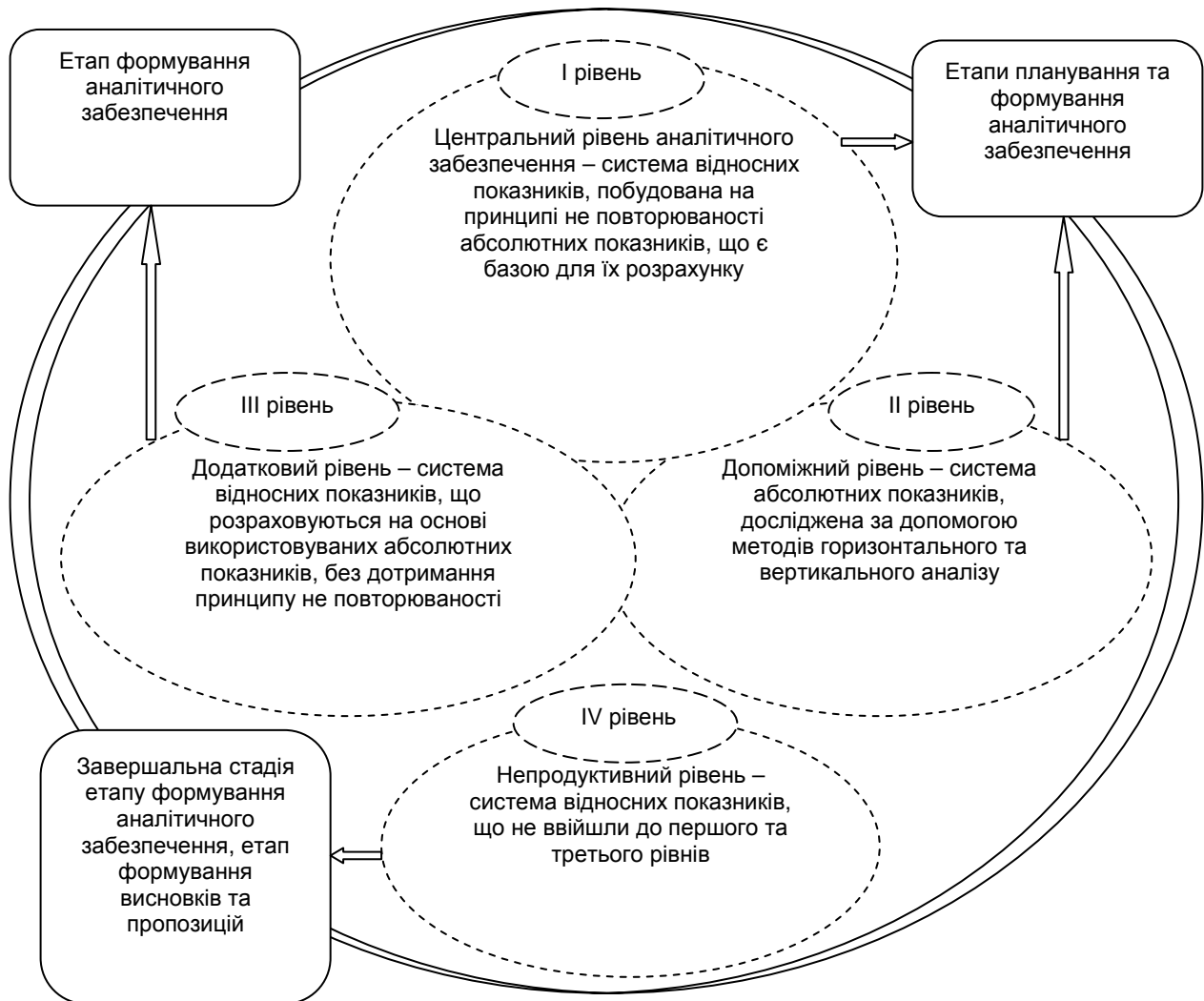

Рис. 1. Рівні аналітичного забезпечення фінансового менеджменту підприємства

Джерело: розробка авторів

Методика визначення рентабельності витрат підприємства дозволяє встановлювати питому вагу фінансового результату на одиницю понесених витрат (1).

$$P_v = \text{ЧФР} / B, \quad (1)$$

де P_v – рентабельність витрат підприємства;

ЧФР – чистий фінансовий результат (прибуток, збиток) підприємства;

B – витрати підприємства.

Для підприємства позитивним є формування висхідної динаміки показника рентабельності виробництва. Максимальний позитивний ефект створюється за умов зростання чистого фінансового результату та скорочення величини витрат. Висхідна динаміка можлива також за умов зростання чистого фінансового результату більшими темпами, ніж темпи зростання витрат підприємства. Скорочення фінансового результату за умов зростання витрат підприємства призводить до зниження рентабельності виробництва та може бути одним із основних критеріїв для негативної характеристики ефективності управління витратами підприємства і слугувати підставою для перегляду системи нормування витрат.

Для оцінки ефективності використання необоротних матеріальних ресурсів доцільно застосувати такий показник як фондovіддача. Базою для його розрахунку виступають первісна вартість основних засобів та вартісний показник обсягу реалізації продукції, тобто дохід від реалізації. В підприємницькому секторі основні засоби є однією із найвагоміших складових матеріального забезпечення виробничого процесу (частка основних засобів на підприємствах України на кінець

2015 р. становила 48,5% [4]), а рівень їх віддачі найбільшою мірою відображається в доході підприємства.

Методика розрахунку даного показника дозволяє встановлювати питому вагу доходу від реалізації на одиницю основних засобів підприємства (2).

$$Фв = ДР / ОЗ \quad (2)$$

де, Фв – фондвіддача;

ДР – дохід від реалізації продукції;

ОЗ – основні засоби (середньорічна вартість).

Про підвищення ефективності використання основних засобів та зростання рівня їх віддачі свідчить висхідна динаміка фондвіддачі за умов скорочення середньорічної вартості основних засобів, що супроводжується формуванням позитивних темпів приросту доходу від реалізації. Така ситуація може бути спричинена підвищенням ефективності використання основних засобів, їх якісним оновленням, осучасненням технологій.

Одним з ключових факторів підвищення ефективності виробництва є прискорення обігу коштів [6, с. 135]. Для оцінки оборотності активів підприємства використовують групу показників ділової активності. При виборі показника, який доцільно включити в склад аналітичного забезпечення фінансового менеджменту варто враховувати специфіку діяльності підприємства. Якщо мова йде про виробниче, або торговельне підприємство, то в складі його балансу найвагомішим матеріальним оборотним активом виступають запаси підприємства.

Коефіцієнт оборотності запасів визначається на основі даних фінансової звітності підприємства та розраховується за формулою (3).

$$Коз = ЧДР / З \quad (3)$$

де, Коз – коефіцієнт оборотності запасів;

ЧДР – чистий дохід від реалізації продукції;

З – запаси.

Сучасне підприємство має прагнути до прискорення оборотності запасів підприємства, що, як зазначають автори [6, с.134], зумовлює: по-перше, збільшення обсягу продукції на кожну грошову одиницю поточних витрат підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва.

В системі показників фінансової незалежності одним із найвагоміших та найпростіших за алгоритмом розрахунку є показник фінансової незалежності (автономії). Коефіцієнт автономії представляє частку власних коштів у загальній величині джерел фінансування підприємства. Його нижня гранична межа становить 0,5. Це свідчить про те, що оптимальним є рівномірне співвідношення власного та залученого капіталу, а позитивною вважається ситуація перевищення величини власного капіталу над залученим. Коефіцієнт фінансової незалежності визначається за формулою (4)

$$Ка = ВК / ВБ \quad (4)$$

де, Ка – коефіцієнт автономії;

ВК – власний капітал;

ВБ – загальна величина джерел фінансування підприємства.

Позитивна висхідна динаміка коефіцієнта автономії свідчить про підвищення рівня фінансової незалежності, розширене фінансування діяльності підприємства за рахунок власних коштів. Спадні тенденції у зміні коефіцієнта автономії свідчать про збільшення частки залученого капіталу в джерелах фінансування, що може бути обґрунтовано потребами нарощування обсягів діяльності за умов недостатності власних фінансових ресурсів. Суттєвим ризиком в даному випадку є виникнення ситуації щодо фінансування необоротних матеріальних активів за рахунок поточного позикового капіталу. В даному випадку виникає потреба додаткового вивчення динаміки робочого капіталу підприємства, який є абсолютним розрахунковим показником і визначається на основі порівняння власного капіталу та необоротних активів підприємства.

Коефіцієнт загальної ліквідності засвідчує достатність оборотних активів для покриття поточних зобов'язань підприємства, що й обумовлює методику його розрахунку (5)

$$Кзл = ОА / ПЗ \quad (5)$$

де, Кзл – коефіцієнт загальної ліквідності;

ОА – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Заведено вважати, що цей коефіцієнт має знаходитись в межах від 1 до 2. Нижня межа обумовлена тим, що оборотних активів зонайменше має бути для погашення короткострокових зобов'язань, інакше підприємству буде загрожувати банкрутство. Перевищення верхньої межі є теж не бажаним, оскільки свідчитиме про формування незадовільної структури капіталу [1, с. 57].

Коефіцієнт ліквідності грошового потоку свідчить про забезпеченість витрачання грошових засобів їх надходженнями [7, с. 168]. Він виступає показником, за допомогою якого можна оцінити збалансованість вхідного та вихідного грошових потоків та визначається за формулою (6):

$$\text{Клгп} = \text{ДГП} / \text{ВГП} \quad (6)$$

де, Клгп – коефіцієнт ліквідності грошового потоку;

ДГП – додатний грошовий потік;

ВГП – від’ємний грошовий потік.

Мінімальне критичне значення даного показника становить 1, що свідчить про рівність додатного та від’ємного грошових потоків. Позитивним для підприємства є зростання коефіцієнта ліквідності грошового потоку за умов нарощування додатного та скорочення від’ємного грошових потоків.

Запропоновану систему показників, що формують аналітичне забезпечення фінансового менеджменту підприємства можна розширити із використанням показників третього рівня та представити за допомогою матриці (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця показників аналітичного забезпечення фінансового менеджменту підприємства (перший – третій рівні)

Абсолютні показники	2	NFR	2	ДР	2	ЧДР	2	ВК	2	ОА	2	ДГП	Абсолютні показники	
Ф. №2	1	Рв	3	Вв	3	Ов	3	К пввк	3	Кпвоа	3	ДГПв	2	В
Ф. №1	3	Роз	1	Фв	3	Ооз	3	Кпозвк	3	Воаок	3	ДГПоз	2	ОЗ
Ф. №1	3	Оз	3	Вз	1	Коз	3	Кзвк	3	Чзоа	3	ДГПз	2	З
Ф. №1	3	Ра	3	Ва	3	Оа	1	Ка	3	Чоаа	3	ДГПа	2	ВБ
Ф. №1	3	Ркпк	3	Впз	3	Опз	3	Кпзвк	1	Кзл	3	ДГПпз	2	ПЗ
Ф. №3	3	Р (ВГП)	3	ВГП в ДР	3	ВГП в ЧДР	3	К. ВГП ВК	3	К. ВГП ОА	1	Клгп	2	ВГП
Джерело інформації	Ф. №2		Ф. №2		Ф. №2		Ф. №1		Ф. №1		Ф. №3		Джерело інформації	

Умовні позначення: 1 – показники центрального рівня аналітичного забезпечення; 2 – показники допоміжного рівня аналітичного забезпечення; 3 – показники другорядного рівня аналітичного забезпечення; Вв – віддача витрат; Ов – оборотність витрат; Кпввк – коефіцієнт покриття витрат власним капіталом; Кпвоа – коефіцієнт покриття витрат оборотними активами; ДГПв – відношення ДГП до витрат; Роз – рентабельність основних засобів; Ооз – окупність основних засобів; Кпозвк – коефіцієнт покриття основних засобів власним капіталом; Воаок – відношення оборотних активів до основних засобів; ДГПоз – коефіцієнт покриття основних засобів ДГП; Оз – окупність запасів; Вз – віддача запасів; Кзвк – коефіцієнт покриття запасів власним капіталом; Чзоа – частка запасів в оборотних активах; ДГПз – коефіцієнт покриття запасів ДГП; Ра – рентабельність активів; Ва – віддача активів; Оа – оборотність активів; Чоаа – частка оборотних активів в активах; ДГПа – коефіцієнт покриття активів додатним грошовим потоком; Ркпк – рентабельність короткострокового позикового капіталу; Впз – віддача поточних зобов’язань; Опз – оборотність поточних зобов’язань; Кпзвк – коефіцієнт покриття поточних зобов’язань власним капіталом; ДГПпзк. покриття поточних зобов’язань ДГП; Р(ВГП) – рентабельність ВГП; ВГП в ДР – частка ВГП в ДР; ВГП в ЧДР – частка ВГП в ЧДР; К. ВГП ВК - Коефіцієнт покриття ВГП ВК; К. ВГП ОА - коефіцієнт покриття ВГП ОА

Джерело: розробка авторів

По діагоналі представлено запропоновану систему показників центрального рівня аналітичного забезпечення фінансового менеджменту.

У випадку недостатності запропонованих показників для формування аргументованих висновків та пропозицій доцільно сформулювати четвертий рівень аналітичного забезпечення фінансового менеджменту, що включатиме додаткові показники із усіх шести запропонованих груп показників:

1) показники рентабельності: рентабельність активів, капіталу, реалізації продукції;

2) показники ефективності: продуктивність праці, матеріаловіддача, фондоозброєність;

3) показники ділової активності: оборотність дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, оборотних активів, грошових коштів;

4) показники фінансової стійкості та платоспроможності: робочий капітал, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт маневреності робочого капіталу;

5) показники ліквідності: коефіцієнти абсолютної та проміжної ліквідності;

6) коефіцієнти оцінки грошових потоків: коефіцієнт ефективності грошових потоків, коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку.

Представлений перелік показників в рамках виділених чотирьох рівнів аналітичного забезпечення фінансового менеджменту не є універсальним та визначається відповідно до інформаційних потреб фінансового менеджменту і специфіки діяльності підприємства, тому може бути змінений, доповнений або скорочений.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, запропонована чотирьохрівнева система аналітичного забезпечення фінансового менеджменту передбачає приділення великої уваги плануванню аналітичного забезпечення, що дозволяє раціоналізувати весь процес підготовки та обробки (трансформації) інформації з мінімізацією витрат часу та максимізацією корисного інформаційного ефекту.

Подальші дослідження спрямовуватимуться на удосконалення та розробку факторних моделей проведення фінансового аналізу діяльності підприємства.

Література

1. Волощук Л.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства / Л.О. Волощук // Вісник Одеського політехнічного університету. – 2011. – № 2 (36). – С. 329–334.
2. Воськало Н.М. Аналіз власного капіталу підприємства / Н.М. Воськало // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 721. – С. 73–77.
3. Гоголь Т.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : монографія / Т.А. Гоголь. – Чернівці : Видавець Лозовий В.М., 2014. – 384 с.
4. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Касич А.О. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного фінансового менеджменту / А.О. Касич, Г.Ю. Чернова // Бізнес-інформ. – 2016. – № 9. – С. 206–211
6. Коваленко О.В. Підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства / О.В. Коваленко, Ю.С. Отечко // Гроші, фінанси і кредит. – 2016. – Вип. 1. – С. 133–139.
7. Коваленко Т.О. Оцінка ефективності формування грошових потоків підприємства / Т.О. Коваленко, Н.А. Іщенко // Наукові записки КНТУ. – 2011. – Вип. 11. – Ч. II. – С. 165–170.
8. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу рентабельності діяльності підприємства / А.М. Лебедева // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2012. – Т. 17. Вип. 3–4. – С. 29–36.
9. Склабінська А.І. Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності підприємств: вітчизняна та зарубіжна практика / А.І. Склабінська, П.О. Мардійчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 2. – С. 56–58.

References

1. Voloshchuk, L.O. (2011), "Accounting and analytical support for the management of innovative development of the enterprise", *Visnyk Odeskoho politekhnichnoho universytetu*, no. 2 (36), pp. 329-334.
2. Voskalo, N.M. (2012), "Analysis of property asset of enterprise", *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*, no. 721, pp. 73–77.
3. Hohol, T.A. (2014), *Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia pidpriemstv maloho biznesu* [Accounting and analytical support for the management of small businesses], monograph, Vydavets Lozovyi V.M., Chernihiv, Ukraine, 384 p.
4. State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://ukrstat.gov.ua> (access date July 30, 2017).
5. Kasych, A.O., and Chernova, H.Yu. (2016), "The Accounting-Analytical Provision of Strategic Financial Management", *Business-inform*, no. 9, pp. 206–211.
6. Kovalenko, O.V. and Otechko, Yu.S. (2016), "Increase in effectiveness of formation and use of enterprise circulating capital", *Hroshi, finansy i kredyt*, iss. 1, pp. 133–139.
7. Kovalenko, T.O. and Ishchenko, N.A. (2011), "An estimation of efficiency of formation of cash flows of the enterprise", *Naukovi zapysky KNTU*, iss. 11, part II, pp. 165–170.
8. Lebedeva, A.N. (2012), "Methodical aspects of the analysis of profitability activity of the enterprise", *Visnyk ONU im. I.I. Mechnykova*, Vol. 17, iss. 3-4, pp. 29–36.
9. Sklabinska, A.I. and Mahdiichuk P.O. (2009), "Assessment of financial sustainability and solvency of enterprises: domestic and foreign practice", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 6, Vol. 2, pp. 56–58.